

VRTNAR.

List s podobami za šolsko vrtnarstvo, vrtnarstvo sploh
in za sadjarstvo.

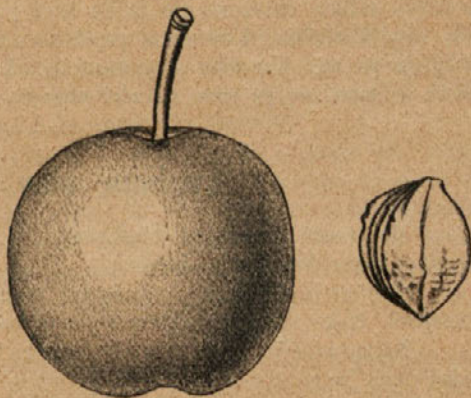
Št. 10.

V Ljubljani, 31. maja 1892

Letnik V.

Velika zelena renklod.

Jako žlahtna vrsta sliv so renklode, ki so pri nas še vedno premalo cenjene. Renklode se kaj lahko prodajo, ker so izvrstnega okusa in dobre za vkuhanje ter kandovanje. Posebna dobra vrsta renklode je velika zelena. Dr. Ed. Luekas jo tako le popisuje: Velika zelena renklod je izvrstna, splošno čislana in priljubljena, zelena, lepa in srednje velika in tudi prav velika namizna sliva, ki je pa tudi izvrstna za vkuhanje, sušenje in kandovanje. Za sušenje mora biti pa ta vrsta posebno zelo zrela ter sladka, torej z drevja, ki ima solučno lego. Drevo raste krepko, postane veliko in naredi nekoliko širok vrh, ki se pa da s pravilno rezatvijo narediti okrogel. Drevo prične kmalu in obilo roditi. Za dobro uspevanje so potrebna solčna lega, globoka, rodovitna in nekoliko vlažna tla. Drevesca te vrste, koje plod kaže podoba 21., je dobiti pri W. Klenertu v Gradci.

Podoba 21.

Obrezovanje novo vsajenega sadnega drevja.

Če se vprašamo, ali naj novo vsajeno sadno drevje prvo leto obrežemo ali ne, odgovoriti moramo z „da“ ali pa z „ne“, kakeršno je namreč drevje: ali nam rodi koščičasto ali peškasto sadje. Znano je, da „koščičarji“ (drešnje, slive, marelice, breskve in mandlji) ne poženo popkov na enoletnem lesu, če jih ne obrežemo. Da torej drevje ne pride ob popke ter da nam pozneje ne bo treba rezati starejšega lesa, obrežimo koščičarje ob saditvi na tiste popke, za katere mislimo, da bodo pognali prikladne veje. Drugače pa je z drevjem, ki nam daje peškasto sadje (jablane, hruške, nešplje in kutine), pri katerem se namesto navadnih popkov tvorijo vedno postranski — tudi tedaj, če režemo dveletni ali večletni les. Visokodebelnega drevja torej ob sajenji ni treba obrezovati, če je prav starejše, da, smelo bi se reči, da tedaj že celo ne. Seveda je takemu ravnanju pogoj, da izkopljemo drevje najskrbneje in ne poškodujemo kaj korenin, sicer bi

ne bile s krono v nikakem pravem razmerji. Ravno vrhni popki, torej zunanji deli krone, nakopičili so si največ redilnih snovi kot zalogo za prihodnjo pomlad, in v resnici poženo prvi. Če obrežemo krono, odstranimo najboljše dele, ki naj bi pomagali drevesu, da bi se kmalu ukoreninilo. Poleg tega pa se, če drevo obrežemo, precejšnje rane prvo leto ne morejo zaceliti, ker jim dahaja premalo soka. Sicer pa ni pravila brez izjeme! Razločevati je treba, na kakšno podlogo je kaka vrsta cepljena, kakšne korenine ima podloga in kakšno je drevje, visokodebelno ali pritlično. Podloge visokodebelnim jablanam in hruškam, torej divjaki, imajo glavne, a le malo nitkastih korenin. Debla takih dreves so torej prvi čas po saditvi nekako tako, kakor potaknenci, bolj sami na se navezani ter morajo — rekel bi — začeti prej delovati, da po spešijo rast podzemeljskih delov. Saj vidimo, kako poganjajo debela odrezana jelševa, vrbova, topolova in druga debela, ker imajo v sebi zalogo redilnih snovi. Lahko torej rečemo, da peškastega sadnega drevja, naj bode pritlično ali visokodebelno, ob saditvi ni treba obrezovati. Drugače pa je s hruškami, ki so cepljene na kutino, ali pa z jablanami, cepljenimi na ivanček. Ti podlogi imata jako mnogo nitkastih korenin, katere začno delovati takoj, ko se zbudi rast drevesu, ter napredujejo isto tako, kakor nadzemeljski deli. Če imamo torej mlajših pritličnikov, cepljenih na omenjeni podlogi, pri katerih hočemo imeti pravilno obliko, obrežemo jih lahko brez pomisleka na tista očesa, katera se nam zde najprikladnejša. Koreninam porežemo z ostrim nožem vse, kar je poškodovanega, drugega pa nič. Korenine je prirezovati od spodaj, in sicer navpično na drevesno os, t. j. tako, da so rane navzdol obrnene.

Lupinus, slov. volčji bob.

Mej vsemi enoletnimi cveticami jih skoraj ni cvetic, ki bi tako hitro vrt krasile, kakor baš vrsta „lupinus“.

Cvetlice iz navedene vrste so kaj mnogovrstne, bodisi glede barve ali splošne vnanjosti. Neke vrsti pridelujejo se tudi kot krmne rastline.

Najnavadnejše enoletne vrtno „lupine“ so: lupinus hirsutus, nanus, varius, sulphureus in pa trajna: lupinus perennis. Izmej navedenih je po naših vrtih še najbolj udomačena prva: lupinus hirsutus z višnjevimimi, a tudi rožno-temnordečimi cveti, koji stoje v pokončnem grozdu. Listi so pahljači podobni, mehko kosmati in 7—9 delni. Posebno ugoden vtis nareja ta cvetlica na nas, ako je posejana ob robu cvetličnih gred, katere krasi od časa, ko prične poganjati, pa do pozne jeseni. Največ vrednosti na njej so baš lepi listi, kajti cvetje ni dolgotrajno ter se kmalu ospe. Na njegovem mestu zrastejo široki, lepo zeleni stroki, v katerih se zore ploskasto-okrogla, hrapavo-kožnata semenska zrna fiziološke velikosti. Posamezne cvetlice poženo po glavnem cvetju še novo (kar imenujejo vrtnarji „remontiranje“), koje ostane do prvega mraza.

Seme, ki je, kakor omenjeno, fiziološke velikosti, vlaga se posamezno po decimeter narazen, seveda le, ako je odbrano in sigurno kaljivo, in to precej, kadar postane vreme toplo in se ni bati mraza. Lahko se pa tudi seje kasneje, da potem pozneje cvete, ko je že malo hladnejše, ker potem cvetje dalje traja in krasi vrt. Sejati jih je takoj na stalno mesto, ker presajati jih ni mogoče. Ako se v vrsti pokaže kak presedeček, ki je nastal, ker katero zrno ni kalilo, nadomesti se lahko s tem, da se takoj, ko prične druga zrna kaliti, potakne novo zrno.

Vse cvetlice te vrste imajo tako zvani metuljčasti cvet, zato spadajo v naravni razred „metuljčaric“ (papilionaceae), a v umetnem Linnèjevem sestavu v XVII. razred „diadelphina decandria“.

Rajko Justin.

Navodilo o pokončavanji škodljivih mrčesov.

Glede na zakon z dne 17. junija 1870. l. dež. zak. št. 21, ki veleva županom skrbeti, da si občani čistijo drevje in vrte škodljivih mrčesov in njih zalege, opozarjajo se posestniki, da je najbolje zatirati mrčesjo zalego meseca januarija, februarija in začetek marea. Kmetovalcem, oziroma sadjarjem, škoduje na stotine raznih hrostkov in metuljev, oziroma njih ličink in gosenic; največjo kvaro pa jim delajo vsakakor gosenice belinove (belga metulja), prstničarjeve in še nekaterih drugih metuljev, potem pomladanski ali majnikovi hrosti (kebri), zlasti pa njih ličinke, imenovane tudi črvi, ogrei in podjedi, katere so naredile 1889. leta poljščini ogromno škodo.

Da je tseba metulje loviti in pobijati, razumeva se samo ob sebi, ali tak lov nikdar ne izda toliko in tudi ni tako lahek, kakor snemanje goseničnih mešičkov. Najuspešneje se uničujejo belini, oziroma njih in drugih metuljev gosenice, če dosledno vsi posestniki trebijo z drevja in grmovja njih zalege, zapredke in mešičke. Ako le nekateri gospodarji trebijo, drugi pa ne, ne pomaga nič, kajti z neotrebjenega drevja pridejo kmalu škodljivci na drugo drevje, in ves trud je bil zaman. Prav je torej, da zakon podpira marnega gospodarja, pa s kaznijo preti malomarnežu.

Kako je uničevati gosenične zalege in zapredke? To se da storiti na dva načina: Ali se potrga z drevja vse listje, ki je izza zime na njem ostalo suho in v katerem je gosenična zalega, ter se porčejo vsi zapredki, potem pa oboje skupaj sežge, ali pa se po drevji posmode zalege in zapredki.

Z nizkega, t. j. pritličnega drevja in z grmovja (zlasti z gloga ali belega trna, kamor posebno rad belin spravlja zalego svojo), moči je z roko ali z nožem hitro posmukati listje ali pa porezati zapredke. K višjemu drevju treba prisloniti lestvico, a ker so zapredki najrajši po vejnih koncih in vrhovih, ni lahko doseči jih, in zato jih je laže z visokih dreves porezati s škarjami, ki se nataknejo na primerno dolg drog. Vse otrebke z drevja je potem pazno požgati, da gotovo pogine vsa zalega.

Hitro in lahko je pokončevati gosenične zalege in zapredke s plamenicami ali baklami. Ravnati je pa tako le: Pločevinasta (plehasta, posoda ozkega vratu se pritrdi na primerno dolg drog, nalije s petrolejem, in v vrat se vtakne stenj (toht). Če se stenj prižge, lahko je s to pripavo gosenice ter njih zalege in zapredke posmoditi do najviših vršičkov. Če je gosenica le malo prismojena, gotovo pogine, in ker se z baklo hitro mimo goseničnih gnezd gre, zato to prav nič ne škoduje listju. Take bakle prodaja Jos. Stadler, klepar v Ljubljani.

Nad vse škodljiv kmetijstvu je majnikov ali pomladanski hrost. Tega hudega sovražnika je zatorej zatirati na vso moč. Posamezna roka sicer lahko večasi mnogo stori, ali delo je v resnici izdatno in uspešno samo tamkaj, kjer se združijo cele vasi in občine, celi okraj ali cele dežele in skupno ugonablajo tega kvarljivea.

Majnikove hroste je najbolje pobirati meseca majnika, in sicer se otesavajo z drevja. Ali treba jih je zgodaj zjutraj, predno jih solnce obsije, ali pa ob mrzlih in oblačnih dneh. Tačas premrli vise po listji, in vsak stres jih pomeče na tla. Pod drevo naj se razgrne kako prostiralo (ruha, plahta ali kaj drugega), da je lahko mrčes tem hitreje pobirati in da se ni treba za vsakim pripogibati. Nabrane je treba potem kakor koli pomoriti, na pr. popariti. Ni treba še dostavljati, da kokoši hroste prav rade zobljejo. Z apnom pomešani so jako dober gnoj. Samo ob sebi se razumeva, da jih je treba, kolikor moči, pokončevati, dokler so še v zemlji ličinke (črvi, ogrei, podjedi). Ali tedaj jih ni lahko tako uspešno zatirati.

Tiste seveda, ki pri oranji ali pri okopavanji prihajajo na vrh, tiste je treba sproti moriti. Pekoče solnce jih sicer precej hitro pomori, ali vendar ne kaže prepuščati tega posla zgolj njemu. Črvi namreč, začutivši sovražno jim soluce, izkušajo mu uteči, kar se jim večinoma posreči, in sicer tem laže, ker je plug zemljo vzhrljal. Pri oranji naj torej kak otrok s koškom na roci hodi za plugom in naj pobira črve vanj. Doma naj se pa pomečejo kokošim, racam ali svinjam, ki jih vse pra rade jedo. Ako se pa komu ne zdi vredno, nositi jih domov za pičo, vrzi jih konec njive na pot ali sploh na utrta tla, da jih solnce opali, ali pa jih pogazi. To jim je še najgotovjša smrt. Varovati in paziti pa je krta, ki je pod zemljo kmetovalcu najboljši prijatelj. On vedno preži na ogree in jih ugonablja, in ko bi ne bilo njega, pokončavali bi črvi sadeže in žita ubogim poljedelcem ter jim bili v veliko zlo.

Ker je veliko mrčesje zalege za drevesno lubadjo, dobro in koristno je zelo, vsako leto po zimi staro lubad odpraskati in deblo potem namazati z apnenim in ilovim beležem. Če se primeša beležu še krvi, volovskega žolča in kravjaka, ubrani se drevo tudi zajčjim zobem.

Bodi si pa kmetovalec ali sadjar še tako priden, vsega dela vendar sam ne vzmore. Preveč je raznovrstne golazni, ki zna sebe in svojo zalego navadno tako dobro skriti, da je človek niti ne opazi. To velja sosebno o jajcih, ki so največ tudi drobna, da jih pregleda tudi najbistrejše oko. Za to delo je treba poleg bistrovidnega očesa tudi telesne gibkosti in spretnosti in neumorne marljivosti. In takih delavcev ima kmetovalec na ponudbo, a kar je še najlepše, nobeden njih ne zahteva plačila, zadovoljni so, ako jih pri delu nihče ne moti. Ti radovoljni pomagачi so — ptiči. Zato naj gleda vsak pameten gospodar, da točno izvršuje zakon za varstvo koristnih ptičev z dne 17. junija 1870. l., dež. zak. št. 20, saj ni nobenega drugega zakona tako lahko in brez vsakih ovir izpolnjevati.

Vrtnarske raznoterosti.

Grah ponočnega mraza varuješ z najboljšim uspehom s šotnim drobirjem. Kakor brž je grah kalil ter pribodel iz zemlje, potresi ga s plitvo plastjo tega drobirja. Grahovi rasti to nič ne škoduje, in razen tega ga ta odeja brani ptičem.

Da ne odpada cvetje in sadje s sadnega drevja, najbolj pomaga zalivanje. Zlasti odpadanju sadu je navadno vzrok prevelika suša v zemlji. Zaliva in škropi naj se ne tik debela, ampak navpično pod konec vej. Konec maja in v pričetku meseca junija, seveda če je vreme suho, je to delo izvrševati. Če pa hočeš še bolje opraviti, pa primešaj vodi postane gnojnice.

Georgine v loncih. Malokomu je znano, da se dado pritlične georgine prav lahko vzgojevati v loncih, koder so prav lepe in hvaležne rastline. Meseca maja ali junija posadi vzkalivše gomolje v primerne lonce ter jih postavi na kak gorak kraj, v pričetku v senco, kadar se ukoreninijo, pa na solnce in jim pogosto prilivaj z gorko vodo. Kadar so lonce uže skoz in skoz prerasle korenine, kar se kmalu zgodi, pa jih presadi v 5 cm večje lonce. Zemlja se vzame iz gnojnih gred, ki je presejana in s sviščem pomešana. Tudi dobra peščena povrtna zemlja je prikladna. Glavna reč je, da se jim včasi prilije z vodo, v kateri je raztopljen golobji ali kurji gnoj. Ker se lonci ob jesenskem mrazu lahko prestavijo v sobo, razveseljuje nas njih cvetje še po zimi